

Torenuurwerk in de toren in Akkrum

Inspectierapport

Stichting tot Behoud van het Torenuurwerk

INHOUD

Inspectierapport van het torenuurwerk in de toren in Akkrum

	Inleiding	blz.	2
1.	Het mechanische uurwerk		2
1.1.	Beschrijving en staat van het uurwerk		2
1.2	Mogelijkheid tot restauratie van het uurwerk		3
2	Het wijzerwerk		3
2.1	Beschrijving en staat van het wijzerwerk		3
2.2	Onderhoud / herstel van het wijzerwerk		3
3	Samenvatting		3
Fotobijlage			4 e.v.
Afb. 1.	Elektrisch uurwerk van de firma Daelmans		4
2.	Mechanisch uurwerk van de firma Rochlitz		4
3.	Motorwijzerwerk van de ingebruikzijnde wijzerplaat		5
Bijlage 1	Historie van de firma Rochlitz		6

Terptsjerke
Om 'e Toer 6
8491 CV Akkrum
Registratienr: 893

december 2011.
© Stichting tot Behoud van het Toren uurwerk.
Secretariaat :
Amatist 41
1703 AR Heerhugowaard
tel.:072 5717335
e-mail: secretariaat@torenuurwerk.nl
website: www.torenuurwerk.nl

Torenuurwerk in de toren in Akkrum

Inleiding

Op verzoek van de Monumentenstichting te Boarnsterhim heeft de Stichting tot Behoud van het Torenuurwerk op 18 oktober 2011 een inspectie uitgevoerd van de uurwerken in de torens in Akkrum, Aldeboarn, Eagum en Idaerd. Het eigendom van de vier torens is eind 2010 overgedragen aan de Monumentenstichting. De stichting vraagt nu advies over het onderhoud en mogelijke restauraties van de torenuurwerken.

In Akkrum betreft de inspectie het buitengebruikgestelde mechanische uurwerk in de toren van de Terptsjerke. Deze kerk is gebouwd in 1759. De huidige toren is echter van recentere datum, te weten 1882. Momenteel wordt de tijdsaanwijzing verzorgd door een elektrisch uurwerk van de firma Daelmans [afb. 1] dat het motorwijzerwerk van één van de drie aanwezige wijzerplaten aanstuurt.

1. Het mechanische uurwerk

1.1. Beschrijving en staat van het uurwerk

Het uurwerk is vervaardigd door de Duitse firma Rochlitz (zie bijlage 1) en is waarschijnlijk rond 1900 in de toren geïnstalleerd door de firma Concordia van de Gebr. Van Bergen te Midwolda. Het uurwerk is buiten gebruik en er ontbreken veel belangrijke onderdelen zoals: opwindtrommels, gangrad met as, anker met as en slingerdrijver, slinger, windvleugel en gewichten.

De afmetingen van de stelling zijn:

Lengte:	570 mm	
Breedte:	360 mm	[afb. 2]
Hoogte:	460 mm	

De stelling bestaat uit twee gietijzeren platines die door middel van afstandhouders en moeren aan elkaar zijn verbonden.

In de platines zijn de lagers aangebracht waarin de tappen van de assen van de tandwielen draaien.

Het uurwerk heeft twee tandwielsystemen:

- Één voor het gaand werk, zijnde het gedeelte dat de tijd meet en,
- Één voor het slagwerk dat op het halve en het hele uur de daarbij behorende slagen slaat. Het slagwerk is van het type met sluitrad.

Alle tandwielen zijn van messing, gemonteerd op stalen assen. De rondsels zijn van het type lantaarnrondsel met messing flenzen.

1.2 Mogelijkheid tot restauratie van het uurwerk

Technisch gezien zou het uurwerk in originele staat kunnen worden teruggebracht. De ontbrekende onderdelen moeten dan worden gereconstrueerd naar voorbeeld van de respectievelijke onderdelen in een vergelijkbaar Rochlitz-uurwerk. De kosten van zo'n restauratie staan echter niet in verhouding tot de historische waarde van het uurwerk.

2. Het wijzerwerk

2.1 Beschrijving en staat van het wijzerwerk

Er zijn drie wijzerplaten aan de toren aangebracht. Één daarvan is in gebruik en is voorzien van een motorwijzerwerk [afb. 3] dat wordt aangestuurd door een elektrisch uurwerk van de firma Daelmans [afb. 1]. De wijzers zijn niet uitgebalanceerd. De tandwielen van het wijzerwerk zijn sterk vervuild en niet van smering voorzien. Het wijzerwerk is niet voorzien van een bescherming tegen vuil.

2.2 Onderhoud van het wijzerwerk

Om de huidige situatie van tijdsaanwijzing te kunnen handhaven dienen de lagers en tandwielen van het wijzerwerk van de in gebruik zijnde wijzerplaat gereinigd en gesmeerd te worden. Het verdient aanbeveling het wijzerwerk van een afscherming te voorzien om de tandwielen en lagers te beschermen tegen vuil. Bovendien is het aan te bevelen de wijzers uit te balanceren. Het is mogelijk ook de buiten gebruik zijnde wijzerplaten te voorzien van een motorwijzerwerk dat wordt aangestuurd door het aanwezige elektrische uurwerk.

3. Samenvatting

In de toren van de Terptsjerke te Akkrum bevindt zich een Duits torenuurwerk dat is gemaakt door de firma Rochlitz. Deze uurwerken zijn niet zeldzaam in Nederland. De kosten voor restauratie resp. reconstructie zijn zodanig dat deze niet verantwoord zijn in relatie met de historische waarde van het uurwerk.

Het motorwijzerwerk van de in gebruik zijnde wijzerplaat heeft op korte termijn onderhoud nodig zoals beschreven onder 2.2.

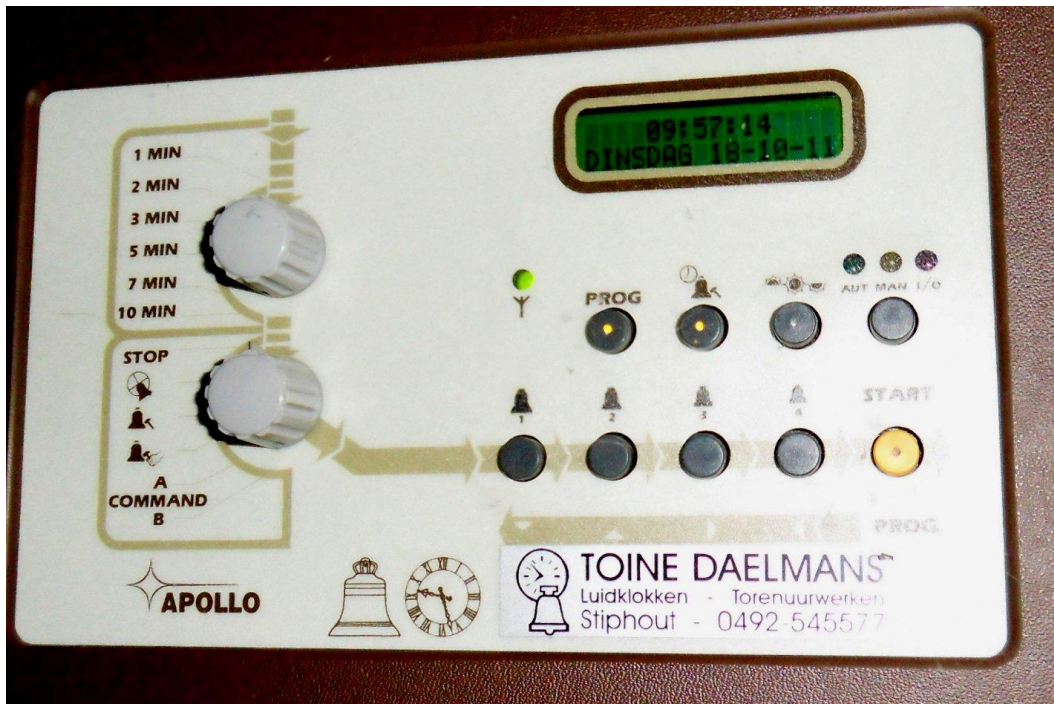
Opgesteld door:

W.F. van der Giesen
Oegstgeest, december 2011

Stichting tot Behoud van het Torenuurwerk,

Ing. F. van den Bogaard
Secretaris

Fotobijlage bij Inspectierapport Akkrum

Afb.1 Elektrisch uurwerk van de firma Daelmans

Afb.2 Mechanisch uurwerk van de firma Rochlitz

Afb.3 Motorwijzerwerk van de ingebruikzijnde wijzerplaat

Historie van de Duitse torenuurwerkfabrikant C.F. Rochlitz.

In 1824 werd in Berlijn door **F. Leonardt** een bedrijf in torenuurwerken opgericht. Bij zijn overlijden, in 1848, nam **C.F. Rochlitz** het bedrijf over. Hij werkte vermoedelijk nog een aantal jaren onder de naam van F. Leonardt.

In 1875 werd het bedrijf overgenomen door zijn schoonzoon Heinrich Ernst. Het bedrijf bleef daarna werkzaam onder de naam C.F. Rochlitz.

Omstreeks 1890 had het bedrijf ca. 20 medewerkers. Na 1900 vervaardigde het bedrijf naast torenuurwerken (ook met elektrische opwinding), onder andere stationsklokken en schakelklokken. De firma Rochlitz nam deel aan de wereldtentoonstelling te Amsterdam (1883), Antwerpen (1885), en Chicago (1893). Het kreeg een gouden medaille op de wereldtentoonstelling te Parijs in 1900 en St. Louis in 1904. Het kreeg bovendien een zilveren medaille van het koninkrijk Pruisen vanwege haar technische prestaties.

In de Tweede Wereldoorlog werd het bedrijf, zoals gebruikelijk was, ingeschakeld in de oorlogsindustrie.

In 1984 werd het bedrijf - dat tot dan toe in handen van de familie was gebleven - overgenomen door ir. Klaus Lumbeck. De firma is tot op heden in de torenuurwerkbranche werkzaam en gevestigd in de Ringbahnstrasse 16, Berlijn.

Rochlitz-uurwerken werden meestal door de firma H. van Bergen uit Heiligerlee of de Gebr. Van Bergen uit Midwolda geleverd en geïnstalleerd. De beide bedrijven vervaardigden torenuurwerken maar hebben ook op uitgebreide schaal torenuurwerken uit Duitsland geïmporteerd. Uurwerken van Rochlitz worden nog regelmatig – en dan voornamelijk in Noord-Nederland – in torens aangetroffen. Ze zijn van zeer goede kwaliteit en functioneren daarom meestal nog perfect.